

Undervisningsopplegg om Caplan-familien i Tromsø

Temaer: Flukt, integrering, etablering, holocaust, antisemittisme, konspirasjonsteorier.

I undervisningsopplegget følger elevene familien Caplan, fra far Daniels reise fra Latvia, til etableringen og integreringen i Norge.. Historien blir fortalt både makrohistorisk og mikrohistorisk, ved at Caplan-familien knyttes til større historiske hendelser i Europa. Opplegget er basert på kompetansemål i historiefagene, men metodene og oppgavene trekker inn kunnskap fra andre fagområder, som norsk og samfunnsfag.

1 Les fotsporet om familien Caplan på jodiskefotspor.no

2 Tegn opp Daniels reiserute på et europakart. Bruk tegnestifter til å markere stedene han oppholdt seg. Utstyr: tegnestifter, postitlapper, saks.

3 Lag et dramatisk stykke om en del av Daniels flukt eller livet i Norge som nylig innvandrede.

Eksempel 1:

Skriv og spill en scene fra Daniels båtreise fra Latvia til England. Daniel og broren Harry er i ferd med å flykte fra hjemlandet for å bosette seg i Manchester. Hans foreldre og de eldre slektningene blir ikke med, og mistet senere livet under de voldelige forfølgelsene organisert av tsaren.

Forberedelser:

Les introteteksten om shtetler og livet i Øst-Europa, og se på familien Caplans fotspor på nettsiden.

Under utformingen av stykket skal elevene reflektere over følgende spørsmål:

- Hva kan være vanskelig med å komme til et nytt land, hvor innbyggerne snakker et annet språk enn deg, har en annen kultur, religion, tradisjoner osv.?
- Hvilke reaksjoner møter Daniel i England, som jøde på flukt fra Øst-Europa? Hvordan oppleves det for ham?
- Hva tar du med deg når du må flykte raskt fra hjemstedet ditt?
- Hvordan oppleves det å måtte skilles fra familien og ikke vite hva som skjer med dem?

Oppbygging:

Elevene deles inn i grupper på fem hvor det skal fordeles fire roller og en leder (regissør).

Scenen skal vare maksimalt i 15 minutter.

Scenen elevene skal utspille omhandler situasjonene den lille, fattige familien befinner seg i før brødrene Daniel og Harry bestemmer seg for å ta en hestevogn til Riga for å rekke båten til England.

Andre eksempler på alternative scener satt til samme periode kan være:

- Diskusjonen om å flykte rundt middagsbordet
- Et kaotisk farvel med kjente og kjære
- Foreldrenes diskusjon om å velge å ikke reise i lys av de pågående voldelige forfølgelsene.

Lederens rolle vil være å skrive manus, organisere den utspilte scenen ved å passe tiden, finne rekvisita (om man ønsker) og bestemme scenens struktur.

Eksempler på rollene som fordeles er følgende: Mor, far, Harry og Daniel.

Eksempel 2:

Skriv og spill en scene som tar utgangspunkt i bildene av familien Caplan som feirer 17. mai i 1940, sammen med de ansatte i Daniel Caplans butikk, «Londoner Bazaren.»

Norge er invadert og okkupert av det tyske naziregimet. En måned senere samler den jødiske familien Caplan seg for å ferie 17. mai sammen med sine ansatte ved Londoner Bazaren i Tromsø. I løpet av de neste to årene vil mange i familien Caplan bli arrestert, deportert og drept i nazistenes konsentrasjonsleirer.

Forberedelser:

Les diktet «17. mai 1940» av Nordahl Grieg. Les også familien Caplans fotspor på nettsiden.

I dag står flaggstangen naken/ 17. mai 1940

*I dag står flaggstangen naken
blant Eidsvoll's grønnende trær.
Men nettopp i denne timen
vet vi hva frihet er.
Der stiger en sang over landet,
seirende i sitt språk,
skjønt hvisket med lukkede leber
under de fremmedes åk.*

*Der fødtes i oss en visshet,
frihet og liv er ett,
så enkelt, så uundværlig*

*som menneskets åndedrett.
Vi følte da treldommen truet
at lungene gispet i nød
som i en sunken u-båt;
vi vil ikke dø slik død.*

*Verre enn brennende byer
er den krig som ingen kan se
som legger et giftig slimslør
på bjørker og jord og sne.
Med angiverangst og terror
besmittet de våre hjem.
Vi hadde andre drømmer
og vi kan ikke glemme dem.*

*Langsamt ble landet vårt eget,
med grøde av hav og jord,
og slitet skapte en ømhet
en svakhet for liv som gror.
Vi fulgte ikke med tiden,
vi bygde på fred, som i tross,
og de hvis dåd er ruiner
har grunn til å håne oss.*

*Nå slåss vi for rett til å puste
vi vet det må demre en dag
da nordmenn forenes i samme
befriede åndedrag.
Vi skiltes fra våre sydpå,
fra bleke utslitte menn.
Til dere er gitt et løfte:
at vi skal komme igjen.*

*Her skal vi minnes de døde
som ga sitt liv for vår fred,
soldaten i blod på sneen,
sjømannen som gikk ned.
Vi er så få her i landet,
hver falden er bror og ven.
Vi har de døde med oss
den dag vi kommer igjen.*

Nordahl Grieg

Under utformingen av stykket skal elevene reflektere over følgende spørsmål:

- Hva snakker de om under middagen?

- Hva tror de vil skje med jøder i Norge?
- Diskuterer de flukt? Hva kan i så fall ha vært argumenter for og imot å flykte i 1940?

Oppbygging:

Elevene deles inn i grupper på fem hvor det skal fordeles fire roller og en leder (regissør).

Scenen skal vare maksimalt i 15 minutter

Scenen elevene skal spille tar utgangspunkt i bildet av familien Caplans 17. maifeiring med de ansatte i 1940. Fordel gjerne rollene slik at man får frem perspektivene til de ansatte så vel som familien.

Lederens rolle vil være å skrive manus, organisere den utspilte scenen ved å passe tiden, finne rekvisita (om man ønsker) og bestemme scenens struktur.

Eksempler på rollene som fordeles er følgende: Daniel, Conrad, Solly, Hertze, ekspeditør/ekspeditrise.

4 Les kapittelet om nazisme på Antisemittisme – før og nå:

<http://antisemittisme-forogna.no/tema/nazismen/>

Analyser propagandaplakaten med Trotskij som jødisk bolshevik:

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:WhiteArmyPropagandaPosterOfTrotsky.jpg>

- Hvordan oppstod myten om at jøder er bolsjeviker og vice versa? Bruk kunnskapen til å svare på følgende spørsmål: Hvorfor ble Hertze og Solly Caplan arrestert fire dager før Nazi-Tyskland invaderte Sovjetunionen?

5 Gå ut i byen og se om du finner spor av Caplan-familien i byen i dag. Hva slags spor finner du? Skriv et refleksjonsnotat om oppgavene du har gjort og sporene du har funnet.